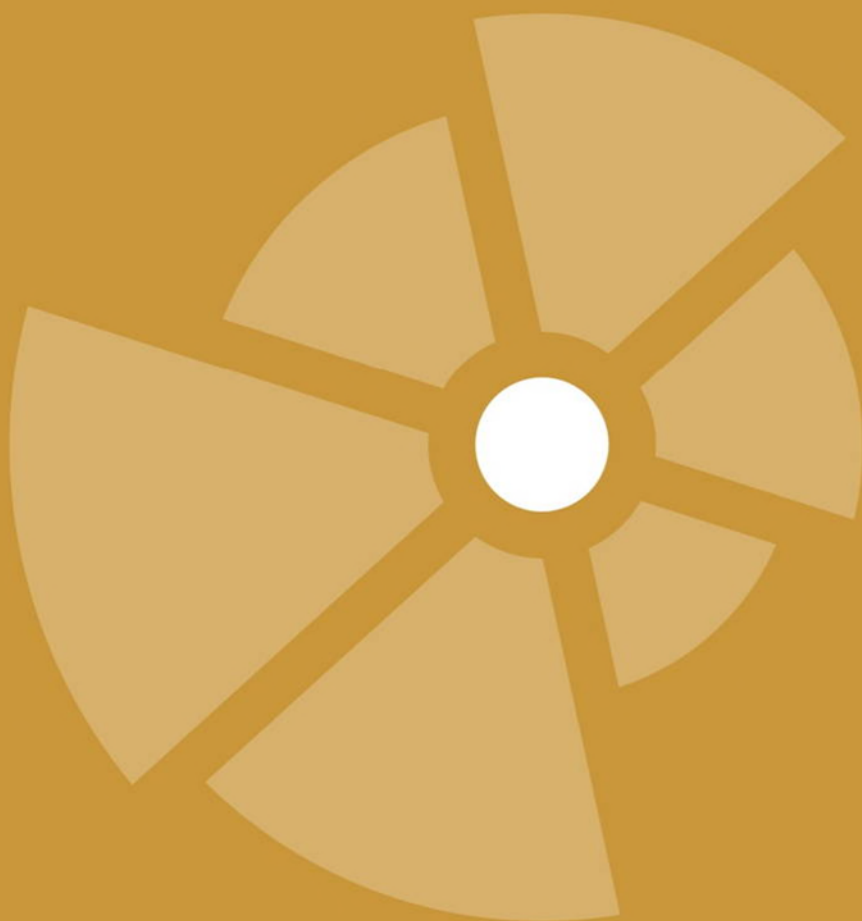

De Wilck, provincie Zuid-Holland

Advies over de natuurdoelanalyse (september 2023)
en de eindevaluatie van het beheerplan (mei 2024)

1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Zuid-Holland heeft in 2023 een natuurdoelanalyse (NDA)¹ opgesteld voor het Natura 2000-gebied De Wilck. De NDA moet duidelijk maken wat de stand van de beschermde natuur is, of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn om achteruitgang van de natuur te voorkomen en beschermde natuur in stand te houden, en of aanvullende maatregelen nodig zijn. Ook heeft de provincie een Eindevaluatie van het beheerplan (2017 – 2025)² uitgevoerd. De eindevaluatie beschrijft de staat van de natuur, het uitgevoerde beheer en maatregelen in de afgelopen beheerplanperiode, en in hoeverre die bijdragen aan het voorkomen van verslechtering en het halen van de doelen.

De provincie Zuid-Holland heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd te toetsen of de NDA en de eindevaluatie juiste en navolgbare informatie bevatten en daarmee een goede basis bieden voor het nieuwe beheerplan. Dit advies gaat over beide rapporten. Daarnaast betreft de Ecologische Autoriteit in haar advies de in 2025 toegevoegde instandhoudingsdoelen voor broedende en pleisterende grutto's.

Belangrijkste conclusies en aanbevelingen in dit advies:

- De doelen voor de kleine zwaan worden niet gehaald. De NDA geeft onvoldoende inzicht in de afname van de kwaliteit van het foerageer- en rustgebied van kleine zwanen.
- Beschrijf hoe de situatie voor de vogels in het verleden was, hoe die nu is en wat trends zijn. Geef aan per vogel waar het wel en niet goed gaat: in aantallen en omvang en kwaliteit van leefgebied. Geef duidelijk de cruciale oorzaken van veranderingen aan.
- Onderzoek de eisen die de verschillende soorten en specifiek grutto en kleine zwaan aan hun leefgebied stellen. Geef aan hoe deze zich verhouden tot de huidige situatie en welk beheer is vereist. Formuleer de dilemma's en maak duidelijke beheerkeuzes in het tweede beheerplan. De Ecologische Autoriteit vraagt zich af of de doelen voor beide soorten in het gebied te halen zijn.
- Start zo snel mogelijk met het nemen van no-regret maatregelen, zoals het plaatsen van anti-vossenrasters³ en op droge percelen het vernatten van greppels in mei-juni.
- Breng de relatie Kader Richtlijn Water (KRW) beter in beeld en onderzoek of aangrenzende percelen met een Natuurnetwerk Nederland status ondersteunend kunnen zijn aan realisatie van de instandhoudingsdoelen.

Wat staat in de natuurdoelanalyse De Wilck

De Wilck is een klein, open laagveenweidegebied met natte graslanden en een fijnmazig slotenstelsel. Het behoort tot het deellandschap 'laagveen' binnen het Natura 2000 landschapstype 'meren en moerassen'. Het gebied functioneert als rust-, slaap- en foerageergebied voor doortrekkende en overwinterende watervogels en als broedgebied voor grutto. De natuurdoelanalyse voor Natura 2000-gebied De Wilck (2023) brengt het doelbereik van de destijds twee aangewezen doelsoorten kleine zwaan en smient in beeld, inclusief trends, knelpunten en benodigde maatregelen. De analyse is gebaseerd op een landschapsecologische systeemanalyse (LESA) uit 2023 en beschikbare monitoringgegevens. De NDA sluit niet volledig aan op de vereisten voor de doelsoorten.⁴

¹ *Doelanalyse Natura 2000, 102 – De Wilck*. Provincie Zuid-Holland, 12 september 2023.

² *Eindevaluatie beheerplan De Wilck 2017 – 2025*. Provincie Zuid-Holland, 27 mei 2024.

³ Zie *Vossenraster in de praktijk Eem en Amstelland* voor meer informatie.

⁴ <https://www.ecologischeautoriteit.nl/kennis/factsheet-vogel-en-habitatrichtlijnsoorten/>.

De NDA concludeert dat de instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan waarschijnlijk niet worden gehaald, terwijl die voor de smient momenteel wel gehaald worden. Op termijn is het halen van de doelen voor smient volgens de NDA echter ook onzeker, omdat niet uitgezocht is wat de omvang en kwaliteit van het leefgebied is. Algemene knelpunten zijn volgens de NDA de beperkte omvang van het gebied, overafkalving, verzuuring met pitrus en bodemverzuring.

De NDA beschrijft een pakket aan maatregelen en aanvullend onderzoek gericht op herstel van de abiotische randvoorwaarden (waterhuishouding, bodemkwaliteit), verbetering van beheer en monitoring en eventueel uitbreiding van het gebied. Doel is om rond 2030 de randvoorwaarden op orde te hebben en richting 2050 de instandhoudingsdoelen duurzaam te realiseren.

Wat staat in de Eindevaluatie Beheerplan (2017 – 2025)

De Eindevaluatie Beheerplan (hierna: eindevaluatie) laat zien dat in de eerste beheerplanperiode diverse beheermaatregelen zijn uitgevoerd, zoals maaibeheer, peilbeheer en het baggeren van sloten. De relatie tussen de maatregelen en bijdrage aan Natura 2000-doelen is niet altijd duidelijk. Dit geldt zowel voor de Natura 2000-maatregelen uit het eerste beheerplan als de Kaderrichtlijn Water (KRW)-maatregelen.

De eindevaluatie bevestigt het beeld uit de NDA dat de kwaliteit van het leefgebied van kleine zwanen onder druk staat, want ze zijn verdwenen in De Wilck. Hoewel het beheer erin lijkt te slagen verdere verzuuring te beperken, is er geen duidelijke verbetering van zogenaamde "draagkracht"⁵ (zie aanwijzingsbesluit)⁶ voor de doelsoorten zichtbaar. Voor de kleine zwaan worden de instandhoudingsdoelen voor het aantal niet gehaald. Het is wel nodig dat er meer duidelijkheid komt over de leefgebiedskwaliteit.

De eindevaluatie wijst op fundamentele onzekerheden:

- onvoldoende inzicht in de kwaliteit en ontwikkelingen in het gebied door gebrek aan monitoring;
- onduidelijkheid over de relatie tussen enerzijds de Natura 2000 en KRW-maatregelen en anderzijds de Natura 2000 doelen;
- het huidige intensieve beheer voor de Natura 2000-doelen en weidevogels wordt gezien als een indicatie dat het systeem niet op orde is.

Nader onderzoek naar de abiotische systeemwerking en een betere koppeling tussen doelen, maatregelen en monitoring is volgens de eindevaluatie noodzakelijk.

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de natuurdoelanalyse, de eindevaluatie beheerplan en de conclusies?

De NDA geeft een uitgebreide analyse van de toestand van het Natura 2000 gebied en hoe het abiotisch systeem werkt. De conclusie dat de aantalsdoelen voor kleine zwaan niet gehaald worden is duidelijk en navolgbaar. Beide rapporten geven echter onvoldoende inzicht in specifieke processen en de draagkracht (dat wil zeggen de omvang en kwaliteit van rust-, slaap- en broedbiotoop) die voor de kleine zwaan en smient relevant zijn. De eisen die deze doelsoorten aan hun leefgebied stellen zijn onvoldoende in beeld. Verder geeft de NDA geen duidelijke conclusies over de voedselkwaliteit, omvang en kwaliteit van het slaapbiotoop en of het peilbeheer voor de doelsoorten voldoet. Ook het aspect verstoring, een belangrijk aspect van draagkracht voor vogels, is nauwelijks uitgewerkt. Een belangrijk gemis is een onderbouwing van de doorwerking van uitgevoerde en nog uit te voeren maatregelen op de toestand de biotopen van de soorten.

⁵ Draagkracht is de meetvariabele uit het aanwijzingsbesluit van alle doelen voor in elk geval de vogels.

⁶ Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 10 vogels (seizoensgemiddelde) voor het foerageergebied en gemiddeld 160 vogels (seizoensmaximum) voor het gebied als slaapplek.

De Ecologische Autoriteit constateert dan ook dat er nu onvoldoende inzicht is welke condities en beheer nodig zijn om de natuurdoelen te bereiken en te behouden en welke maatregelen daarvoor nodig zijn. Dit geldt des te meer omdat de grutto nog niet in beeld was toen de NDA werd opgesteld, maar waarvoor inmiddels zowel voor broedvogels als pleisteraars instandhoudingsdoelstellingen gelden⁷. Omdat inzicht ontbreekt is ook het grootste dilemma niet voldoende in beeld: gezien de beperkte ruimte en de abiotische en biotische omstandigheden is het waarschijnlijk niet mogelijk alle doelen voor De Wilck te halen. Er ontbreekt hierover ook een langetermijn herstelstrategie met duidelijke keuzes.

De Ecologische Autoriteit concludeert op basis van de NDA en de eindevaluatie van het beheerplan dat verslechtering van Natura 2000-gebied De Wilck niet is uit te sluiten. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat (verdere) verslechtering optreedt.⁸ Met de bestaande en geplande maatregelen worden de doelen niet gehaald. Dit geldt voor kleine zwaan. De doelen voor smient worden nu nog wel gehaald. Voor grutto is op basis van de NDA en eindevaluatie nog geen oordeel mogelijk. De toestand van de grutto is niet beoordeeld in de NDA omdat deze tijdens het opstellen ervan nog niet aangewezen was als doelsoort voor dit gebied⁹. De ontbrekende informatie moet beschikbaar zijn voordat het beheerplan wordt vastgesteld.

De Ecologische Autoriteit adviseert de volgende informatie stapsgewijs uit te werken om zodoende een helder kader te bieden voor het benoemen en prioriteren van maatregelen voor het nieuwe beheerplan:

- **Geef meer inzicht in de omvang en kwaliteit van het leefgebied voor vogels.** Onderzoek in meer diepte de omvang en kwaliteit van het foerageer- en slaapgebied voor de drie vogelsoorten en voor grutto ook het broedgebied. Beschrijf de aantallen vogels, trends, knelpunten en drukfactoren voor de draagkracht in het gebied. Omschrijf en kwantificeer de benodigde omvang en kwaliteit van het leefgebied voor iedere soort. Geef aan hoeveel en welk type grasland daarvoor nodig is.
- **Breng de beheerdilemma's in beeld en bepaal een lange termijnstrategie.** Geef een expliciete analyse van de beheerdilemma's in De Wilck. Voor kleine zwaan, smient en grutto gelden deels verschillende, en mogelijk conflicterende, eisen aan waterpeil, graslandbeheer, voedselkwaliteit, rust en ruimtelijke samenhang. Geef aan welke leefgebiedsfuncties het gebied kan vervullen en of dit ruimtelijk en in de tijd inpasbaar is. De Ecologische Autoriteit vermoedt dat het oppervlak van De Wilck niet toereikend is om alle doelen te dienen. Bekijk dus in hoeverre alle doelen gezamenlijk haalbaar zijn, of dat keuzes nodig zijn tussen beheeropties waarin één soort centraal staat of waarin per deelgebied wordt gedifferentieerd in graslandtypen. Voorkom met deze analyse dat maatregelen worden genomen die veel inspanning vragen, maar voor de doelen onvoldoende effectief zijn of zelfs averechts kunnen werken. Ontwikkel op basis van de gevraagde analyse een lange termijnstrategie met duidelijke keuzes.
- **Werk de doelen voor de drie soorten in samenhang uit.** Werk de Natura 2000-, KRW- en NNN-doelen in samenhang uit. Maak duidelijk welke hydrologische condities nodig zijn, waar doelen overeenkomen en waar juist spanningen ontstaan.
- **Werk een kennisprogramma uit.** Stel een kennisprogramma op waarin het benodigde onderzoek, wat uit bovenstaande punten voortvloeit, worden voorzien van een verantwoordelijke, een budget en een planning. Neem hierbij, naast de al voorgenomen monitoring, ook gebiedskennis van bijvoorbeeld de beheerders mee. Focus op broedsucces van grutto, ruimtelijke verspreiding van vogels in relatie tot peilbeheer, waterstandsregime in de percelen, vegetatiestructuur en voedselkwaliteit van de graslanden. Onderzoek waar de beste percelen voor grutto, kleine zwaan en smient liggen. Onderzoek de mogelijkheden om predatiedruk te verminderen zoals het plaatsen van effectieve vossenrasters, het verhogen van variatie in vegetatiehoogte in de graslanden en het weghalen van de aanwezige bomen. Vermijd onderzoeken die geen relatie met knelpunten hebben. Het voorgestelde onderzoek naar bodemfauna is niet relevant omdat er geen aanwijzingen zijn dat het voedsel van volwassen grutto's een knelpunt is.

⁷ <https://www.natura2000.nl/gebieden/zuid-holland/de-wilck/de-wilck-doelstelling>.

⁸ Zie paragraaf 3 van de [Interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

⁹ En ook niet onder de Vogel- en Habitatrichtlijn viel.

Een aantal knelpunten voor het halen van doelen voor dit gebied is duidelijk en het uitstellen van maatregelen kan het halen van de doelen bemoeilijken. Maatregelen waarvan zeker is dat ze nodig zijn om verslechtering te voorkomen, en waarvan de ecologische risico's gering tot nihil zijn, moeten spoedig uitgevoerd worden. Voor sommige genoemde maatregelen, zoals bekalken, geldt dat deze juist niet genomen moeten worden. Paragraaf 2.3 van dit advies benoemt mogelijke maatregelen voor de verschillende soorten.

Waarom een natuurdoelanalyse en beheerplanevaluatie?

Natuurdoelanalyse

¹⁰ Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering. Dit programma geeft invulling aan het bepaalde daarover uit de Omgevingswet (Wsn). In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.

4

Beheerplanevaluatie

Een beheerplanevaluatie is een feitelijke, ecologische analyse om besluitvorming voor natuurbeleid en maatregelen voor natuurherstel te ondersteunen. Deze analyse beoordeelt de staat van de natuur in een Natura 2000-gebied. Doel is om na te gaan of met de vastgestelde maatregelen de instandhoudingsdoelstellingen zijn behaald en verslechtering is tegengegaan. De evaluatie moet informatie bevatten over alle instandhoudingsdoelstellingen die in het aanwijzingsbesluit voor het Natura 2000-gebied zijn vastgelegd en dient ter voorbereiding op de actualisatie van dat plan. Een beheerplan bevat de benodigde passende maatregelen om te voorkomen dat (verdere) verslechtering optreedt en de benodigde instandhoudingsmaatregelen om aan de instandhoudingsdoelstellingen voor een Natura 2000 gebied te voldoen. De habitatrichtlijn schrijft voor dat instandhoudingsmaatregelen moeten zorgen dat aan de ecologische vereisten van habitattypen en soorten wordt voldaan.

Waarom een advies van de Ecologische Autoriteit?

De provincie Zuid-Holland heeft de NDA over De Wilck voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. De Ecologische Autoriteit toetst of in de NDA alle essentiële ecologische informatie werd betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's.¹² In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5183 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

De Ecologische Autoriteit is zich bewust van de hoge druk en onzekere politieke en maatschappelijke ontwikkelingen waaronder de NDA's van de provincies tot stand moesten komen. Zij waardeert de onder die omstandigheden geleverde kwaliteit. Desondanks onderwerpt de Ecologische Autoriteit de NDA's en beheerplanevaluaties aan een gedetailleerd wetenschappelijk-ecologisch oordeel. Deze analyses vormen een belangrijke onderlegger voor de effectiviteit en doelmatigheid van het (regionale) natuurbeleid, voor de kwaliteit van de politiek-bestuurlijke afweging van maatregelen én voor het succes van gebiedsprocessen met alle belanghebbenden. Goede informatie in de NDA is daarmee een randvoorwaarde voor de kwaliteit van de besluitvorming en voor het samen met anderen (bestuurders, burgers en ondernemers) werken aan een goede natuur- en leefkwaliteit van het hele landelijk gebied.

¹² Zie het [Instellingsbesluit](#) van de Ecologische Autoriteit.

2. Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar oordeel toe en werkt ze de adviezen uit hoofdstuk 1 in meer detail uit. Omdat de NDA beperkt aansluit bij wat voor de doelsoorten nodig is, gaat dit hoofdstuk vooral daarop in. De gevraagde informatie is volgens de Ecologische Autoriteit essentieel en moet beschikbaar zijn voordat de provincie Zuid-Holland het beheerplan vaststelt.

2.1 Landschapsecologische systeemanalyse (LESA)

De LESA is uitgebreid en bevat veel informatie. Deze is echter niet altijd toegespitst op de huidige vogelrichtlijndoelen. De waterhuishouding is belangrijk voor het functioneren van De Wilck en voor het realiseren van de vogeldoelen. De aangewezen soorten stellen echter verschillende eisen aan waterstandsregime. Sommige doelen vragen om meer peildynamiek, andere juist om stabielere en nattere condities. Het tweede beheerplan moet daarom per deelgebied en per doel duidelijk maken welke hydrologische condities nodig zijn en welke keuzes daarin worden gemaakt. De nutriëntenrijkdom, zout- en sulfaatconcentratie van het oppervlaktewater in de sloten en de plas in de Wilck is niet van belang voor de instandhoudingsdoelen, maar speelt wel een rol voor doelen van de KRW.

De Ecologische Autoriteit adviseert de LESA aan te passen door in elk geval op de volgende onderwerpen in te gaan:

- Spits de LESA en de uitgebreide beschrijvingen van de ontstaanswijze van het gebied toe op de huidige vogeldoelen en relevante omstandigheden van hun biotopen in De Wilck (zoals broedsucces, voedseltypen, rustplekken, verstoring).
- Maak een analyse van trends in peilbeheer en grondwaterstandregime, van de vegetatieopnames uit het verleden en van de drukfactoren. Betrek deze bij het inschatten van de kwaliteit van het benodigde leefgebied voor de drie vogelsoorten. Breng zo de ecologische potentie van het gebied goed in beeld voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van leefgebieden.
- Maak de trend van natuurkwaliteit ook op basis van abiotische en biotische (gemeten) kenmerken zichtbaar en toetsbaar, en zoveel mogelijk kwantitatief. Beschrijf de relatie tussen waterpeil en vogelstand.
- Ga in op de rol van bemesting met stalmest en de relatie met de instandhoudingsdoelen. Geef ook aan in hoeverre dit het behalen van de doelen voor de Kaderrichtlijn Water belemmert.

2.2 Analyse omvang leefgebied vogels

Overzicht doelstellingen De Wilck

Na de publicatie van de NDA is het gebied aangewezen voor de grutto. De grutto stelt andere eisen aan een gebied dan de kleine zwaan. De provincie heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd om in dit advies specifiek aan te geven hoe met de dilemma's, die hierdoor zijn ontstaan, om te gaan. Omdat het in dit gebied vooral over te maken keuzes gaat op basis van verschillende doelen, geeft tabel 1 een samenvatting van de doelen voor dit gebied.

Tabel 1. Samenvatting van de instandhoudingsdoelen voor relevante vogelsoorten in De Wilck
(bron: www.natura2000.nl).

Soort	Functie leefgebied	Doel (aantal vogels)	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied
Kleine zwaan	Slaap- en rustplaats	160 (maximaal)	Behouden	Behouden
Kleine zwaan	Foerageergebied	10 (gemiddeld)	Behouden	Behouden
Smient	Slaap-, rust- en foerageergebied	2.100 (gemiddeld)	Behouden	Behouden
Grutto	Foerageergebied	25 (gemiddeld)	Behouden	Behouden
Grutto	Slaap- en rustplaats	150 (maximaal)	Behouden	Behouden
Grutto	Broedgebied	80	Behouden	Verbeteren

Daarnaast is er een kernopgave voor het Natura 2000-landschap Meren en Moerassen voor plas-drassituatie. Dit is een wateropgave voor plas-drassituaties voor smienten (A050).

Situatie leefgebied

De instandhoudingsdoelen voor smient en kleine zwaan zijn in de NDA en de eindevaluatie duidelijk en goed gekwantificeerd, maar een uitwerking van de draagkracht van het gebied voor de leefgebiedsfuncties van de aangewezen vogelsoorten ontbreekt.

Het beheer richt zich nu sterk op (veronderstelde) acute knelpunten en niet op een onderbouwde analyse van knelpunten en de achterliggende oorzaken en langetermijn oplossingen. Er is meer inzicht nodig in wat daadwerkelijk de eisen van de aangewezen soorten aan het leefgebied is en welke knelpunten voor soorten daarmee samenhangen. De Ecologische Autoriteit adviseert de situatie van de leefgebieden goed te analyseren en in kaart te brengen:

- Geef aan wat op het moment van aanwijzing voor de kleine zwaan en smient de stand van zaken was in de aantallen vogels, het gebiedsgebruik en het beheer. Onderzoek wat er sinds de aanwijzing in het gebied en per perceel is veranderd in aantallen en beheer dan wel in andere relevante factoren. Beschrijf welke factoren hebben geleid tot vertrek van de kleine zwaan. Denk dan aan graslandbeheer, bemesting, graslandtypen en trends van de soort op regionale schaal. Beschrijf voor een beter inzicht ook per soort de regionale en landelijke ontwikkelingen.
- Kleine zwanen arriveren vanaf oktober in Nederland. In eerste instantie verblijven zij voornamelijk op grote open wateren, zoals de Randmeren, waar zij waterplanten eten, waaronder schedefonteinkruiden en kranswieren. Naarmate deze waterplanten in de loop van de herfst uitgeput raken, verplaatsen de kleine zwanen zich naar natte akkers en graslanden. Hier foerageren zij op eiwitrijk gras en oogstresten van landbouwgewassen. Wanneer kleine zwanen tijdens de wintermaanden in grotere aantallen in De Wilck aanwezig zijn, bestaat hun foerageergebied daarom hoofdzakelijk uit graslanden. Beschrijf specifiek voor kleine zwaan:
 - op welke percelen kleine zwanen in het verleden voedsel zochten;
 - wat daar veranderd is;
 - waar ze tegenwoordig in de regio (Alphen en omgeving) foerageren en slapen;
 - of de condities die gelden in die gebieden ook realiseerbaar zijn in De Wilck.
 Zet duidelijk op een rij wat de trends en knelpunten zijn.
- Onderzoek het aantal knobbelzwanen en ganzen (onderscheiden per soort) en waar deze foerageren in het gebied en de ruime omgeving. Beschouw deze verspreiding en aantallen in het licht van de leefgebiedseisen van smient en kleine zwaan. Geef aan of er concurrentie is en overlap in biotoop. Beschrijf ook waar de ganzen slapen.

- Onderzoek en beschrijf de eisen aan foerageer-, slaap- en broedbiotoop voor kleine zwaan, smient en grutto en geef aan:
 - waar ze eten en slapen;
 - wat voorkeurbiotopen zijn;
 - hoeveel grasland (areaal) van welk type nodig is voor het halen van de doelen;
 - welk hydrologisch regime in de graslanden is vereist. De Ecologische Autoriteit vermoedt dat langdurige winterinundaties niet nodig zijn en mogelijk zakt de grondwaterstand (in droge jaren) te diep weg. Een betere analyse van de eisen van de doelsoorten die ook aansluit op het gebied is wenselijk.
- Maak ook duidelijk welke leefgebiedsfuncties voor vogelrichtlijnsoorten binnen de begrenzing van De Wilck in goede staat zijn te brengen/ houden.

Beschrijf op basis van bovenstaande welke aantallen vogels per soort er op grond van de beschikbare oppervlakte mogelijk zijn en geef aan of deze aantallen voldoende zijn om aan de instandhoudingsdoelen te kunnen voldoen.

2.3 Beheerdilemma's in beeld

Beschrijf op basis van de analyse van de leefgebieden wat de beheerdilemma's zijn:

- **Dilemma's.** De drie vogelsoorten stellen deels verschillende eisen aan het peilbeheer en graslandbeheer. Waar grutto's gebaat zijn bij vochtige, extensief beheerde en kruidenrijke graslanden met een hoog waterpeil, profiteren vooral kleine zwanen van kort, eiwitrijk grasland met voldoende voedselkwaliteit.¹³ Daarnaast kunnen er conflicten zijn in het benodigde waterstandsregime. De smient kan zowel in droog als nat grasland foerageren gedurende de winter, en ook grutto's kunnen in plas-dras landschap leven dat afgewisseld is met drogere delen. Op dit moment inunderen in de winter graslanden. Daardoor ontstaan kale moddervlaktes en komt de grasgroei laat op gang. Dat geeft weinig dekking voor de grutto-kuikens. Voor smienten is het niet nodig percelen in de winter onder water te zetten dus het waterbeheer is wellicht niet afgestemd op de doelen voor de aanwijssoorten. Breng eventuele dilemma's in beeld en redenen voor de winterinundatie. Geef aan of dat voor andere doelen is dan voor de aanwijssoorten.
- **Keuzes.** Trek duidelijke conclusies of alle doelen gezamenlijk haalbaar zijn, of dat keuzes nodig zijn tussen beheeropties waarin één soort centraal staat of waarin per perceel wordt gedifferentieerd. Analyseer of het bijvoorbeeld mogelijk is een deel van het gebied te optimaliseren voor kleine zwanen. De vraag is of er dan voldoende ruimte over blijft voor gruttobiotoop voor 80 broedparen en 25 individuen die na de broedtijd foerageren. Voorkom dat maatregelen worden genomen die veel inspanning vragen, maar voor de doelsoorten onvoldoende effectief zijn of zelfs averechts kunnen werken.
- **Scenario's.** Werk verschillende beheeropties uit voor het hele gebied. Zet in elke beheeroptie één vogel centraal (dus drie beheeropties voor respectievelijk kleine zwaan, smient en grutto). Op deze manier komen de verschillen goed in beeld. Werk tot slot een vierde beheeroptie uit, met een combinatie, door beheer tussen percelen te differentiëren. Onderzoek per beheeroptie in hoeverre de instandhoudingsdoelstellingen gehaald kunnen worden en wat dat betekent voor de andere doelstellingen. Geef aan waar ruimtelijk gezien de beste kansen voor de drie soorten liggen, afzonderlijk en gezamenlijk. Het is niet uit te sluiten dat het gebied te klein is voor alle drie de doelsoorten met het bijbehorende oppervlak leefgebied. Geef aan of dit oplosbaar is door bijvoorbeeld elders extra ruimte te zoeken in het aangrenzende Natuurnetwerk Nederland-gebied (NNN).

¹³ In een gebiedsnotitie over De Wilck staat het volgende: "De eisen die beide soorten (kleine zwaan en smient) stellen aan hun leefgebied (als rust- en slaapplek en foerageergebied) conflicteren niet met de eisen die de grutto stelt aan het broedgebied. Voor beide vogelsoorten is er geen sprake van conflicterende eisen als bij beide watervogelsoorten de graasdruk van overwinterende ganzen als voorbeeld wordt aangehouden. Tot dusverre is in algemene zin niet aangetoond dat overwinterende ganzen een duidelijk negatieve invloed hebben op de kwaliteit van het broedgebied van de grutto (Kleijn & Bos 2010, Kleijn et al. 2011, Roodbergen et al. 2019, Madsen et al. 2019, Moonen et al. 2023). Op lokaal niveau waaronder in De Wilck kan dit anders liggen. Door begrazing van hoge aantallen ganzen en smienten en natte omstandigheden in het voorjaar is het gras kort op het moment dat gruttokuikens uit het ei kruipen. Er is dan weinig dekking, wat een verhoogde predatiedruk tot gevolg kan hebben (Dreef et al. 2023)."

De Ecologische Autoriteit adviseert op basis van de analyse een duidelijke beheerstrategie voor de lange termijn te formuleren en hierin duidelijke keuzes te maken. Dit vergroot de kans op het behalen van de doelen en voorkomt dat veel inspanning wordt gestopt in maatregelen die niet of zelfs averechts werken.

2.4 Andere knelpunten

De NDA benoemt knelpunten voor het gebied. Het gaat om:

- verzuring van de bodem;
- kreeften;
- afkalving van slootoevers;
- eutroof en troebel water;
- verruiging met pitrus.

De Ecologische Autoriteit constateert dat dit mogelijke knelpunten zijn voor met name de NNN-doelen¹⁴. Het is positief dat de NDA deze knelpunten benoemt, omdat het om problemen gaat die voor een goede kwaliteit en robuustheid van het NNN-gebied moeten worden aangepakt. Dat is ook van belang voor de Natura 2000-doelen, omdat de NNN-doelen ondersteunend zijn aan de kwaliteit van het leefgebied van de grutto. Dat is ook van belang voor de Natura 2000-doelen, omdat het NNN-doel - vochtige weidevogelgraslanden - ondersteunend is aan de kwaliteit van het leefgebied van de grutto. Geef aan of en in hoeverre deze knelpunten doorwerken op de omvang en kwaliteit van de verschillende doelsoorten.

Voor vier van de vijf knelpunten betwijfelt de Ecologische Autoriteit of dit wel knelpunten zijn voor de Natura 2000-soorten. Specifiek over de Pitrus merkt de Ecologische Autoriteit het volgende op. De NDA en beheerplanevaluatie geven onvoldoende onderbouwing of pitrus in de graslanden een knelpunt vormt voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelen. Pitrus en vogels goed kunnen samengaan, mits de bedekking en hoogte van de pitrus binnen de geschikte grenzen blijven. Geef daarom meer inzicht in het effect van pitrus op de instandhoudingsdoelen en in hoeverre dit een probleem is.

2.5 Maatregelen

Hieronder geeft de Ecologische Autoriteit per vogelsoort mogelijke maatregelen aan die een voorwaarde vormen voor een gunstig stand ervan. Deze maatregelen gaan uit van optimaal beheer voor deze soort en houden geen rekening met de doelen voor andere soorten. Maatregelen voor de ene soort kunnen nadelig zijn voor een andere soort. Betrek dit bij het maken van keuzes voor maatregelen. Sommige maatregelen zijn onderzoeksmaatregelen. Indien deze leiden tot concrete maatregelen, zet deze dan ook in de komende beheerperiode in gang.

Maatregelen voor kleine zwaan:

- Kleine zwanen foerageren in Nederland vanaf november overwegend op grasland of akkers. In de regel zijn dat eiwitrijke voedselrijke grassoorten en oogstresten. Het vergroten van het aanbod van die grassoorten binnen De Wilck draagt als maatregel echter verwaarloosbaar bij aan de regionale draagkracht voor foerageergebied omdat eiwitrijke graslanden buiten het Natura 2000 gebied in ruime mate aanwezig zijn.
- Onderzoek andere maatregelen die randvoorwaardes zouden kunnen geven voor de slaappleaats.

Maatregelen voor smient:

- Onderzoek het effect van de lagere winterwaterstanden vanwege de grutto op de kwaliteit van het foerageergebied van de smient.

¹⁴ Natuurbeheertype N13.01: vochtige weidevogelgraslanden.

- Onderzoek op welke percelen smienten nu (in de nacht en overdag) foerageren en classificeer die locaties zodat duidelijk is wat de gevolgen zijn van peilbeheer of verandering van maaibeheer.
- Onderzoek wat het optimale winterpeil is voor de smient.

Maatregelen voor grutto:

- Geef voor de grutto een analyse van de predatiedruk. Uit eerder onderzoek in De Wilck bleek dat kuikenoverleving het grootste knelpunt is.¹⁵ De lage kuikenoverleving wordt daarbij voornamelijk veroorzaakt door predatie. Mogelijk wordt predatie versterkt door de trage grasgroei in het voorjaar. De hoge winterpeilen in een groot deel van De Wilck vertragen de grasgroei, waardoor de kuikens onvoldoende dekking hebben.
- Onderzoek of het huidige beheer van maaien van percelen in het voorjaar bijdraagt aan lage vegetatiestructuur die kan zorgen voor een hogere predatiedruk op kuikens.
- Zorg voor maatwerk in de vernatting (verhoog bijvoorbeeld het zomerwaterpeil in delen van percelen). Dit zorgt voor variatie in hogere en lagere grasvegetaties.
- Onderzoek welke maatregelen mogelijk zijn om predatie terug te brengen. Kappen van een nabijgelegen populierenbosje dat als broedbiotoop voor buizerd fungeert, is hierbij een effectieve maatregel. Breng vossenrasters aan om predatie door vossen en huiskatten te verminderen.

No-regret maatregelen:

Dit zijn maatregelen die hoe dan ook genomen kunnen worden en geen negatieve gevolgen hebben:

- Breng vossenrasters aan om predatie door vossen en huiskatten te verminderen.
- Gedifferentieerd vernatten per perceel en ook daarbinnen, bijvoorbeeld greppels in mei-juni vol laten lopen.

Maatregelen die niet moeten worden genomen omdat ze geen bijdrage leveren aan de instandhoudingsdoelen:

- bekalken graslanden;¹⁶
- regelmatig of geregeld schonen en baggeren sloten.

2.6 Doelen in de toekomst in relatie tot klimaatverandering

Klimaatverandering zorgt ervoor dat arealen van soorten en habitats opschuiven. Dit is één van de redenen dat er minder kleine zwanen in Nederland overwinteren. Tijdens droge periodes in het voorjaar en de zomer kunnen diep wegzakkende grondwaterstanden een probleem gaan vormen. Hierdoor droogt de bodem uit wat onder andere nadelig kan zijn voor het voedselbiotoop van volwassen grutto's. Bewatering van de percelen door ondiepe greppels kan het voedselbiotoop voor gruttokuikens verbeteren. De Ecologische Autoriteit adviseert te na te gaan in hoeverre dit in De Wilck kan gaan spelen en mitigerende maatregelen te onderzoeken om de grondwaterstanden minder diep te laten wegzakken.

2.7 Relatie met de KRW-doelen

Een gezamenlijke aanpak van de provincie en het waterschap is essentieel voor het halen van de Natura 2000-doelen én de KRW-doelen. Werk daarom de KRW-doelen in samenhang uit en onderzoek waar synergie mogelijk is. Maak per deelgebied duidelijk welke hydrologische en waterkwaliteitscondities nodig zijn voor de aangewezen voor doelsoorten, waar deze condities samenvallen met KRW-doelen. Geef aan of en zo ja, waar spanningen ontstaan en keuzes gemaakt moeten worden. Werk daarbij expliciet uit welke gevolgen varianten

¹⁵ Dreef, C., Y.I. Verkuil, C. Roodhart, E. Kleyheeg & J. van der Winden 2023. *Grutto's in Zuid-Holland in 2023: invloed van vegetatie en predatie op kuikenoverleving*. Rapport 2023-02, Camilla Dreef, Amsterdam.

¹⁶ Uit het bodemonderzoek: "In het onderzoek kon eveneens geen relatie worden gevonden tussen pitrusbedekking en buffering (pH-zout). Alle onderzochte bodems waren voldoende gebufferd. Bekalking is hierdoor geen effectieve maatregel om pitrusverruiging te verminderen of voorkomen."

voor peilbeheer, dynamiek en eventuele compartimentering hebben voor ecologisch functioneren, waterkwaliteit, vismigratie, natuurlijke gradiënten, uitvoerbaarheid en kosten. Zo ontstaat een navolgbare basis voor keuzes in het watersysteem.

2.8 Kennis- en monitoringsprogramma

De eindevaluatie constateert dat er onvoldoende monitoring heeft plaatsgevonden. Maak een goede selectie van onderwerpen voor het kennis- en monitoringsprogramma op basis van de paragrafen hiervoor.

Neem de kennisleemten, onderzoeksvragen en aanvullende monitoringsbehoeften samen in één kennis- en monitoringsprogramma op, naast de reguliere SNL-monitoring. Maak een duidelijke selectie van relevantie onderzoeksvragen. Geef aan hoe, wanneer en door wie dit wordt uitgevoerd en stem dit af met gebiedspartijen, waaronder het waterschap.

Zet de monitoring op vanuit duidelijke ingreep-effectketens. Leg per maatregel vast welke verandering wordt beoogd, welke biotische en abiotische parameters worden gevolgd, waar en hoe vaak wordt gemeten en wanneer bijsturing nodig is. Leg daarbij tijdig de nulsituatie vast, zodat effecten via herhaalbare metingen kunnen worden vastgesteld en ook onverwachte negatieve effecten zichtbaar worden. Koppel deze monitoring aan vaste momenten waarop wordt beoordeeld of maatregelen moeten worden aangepast of versneld.

Volg met monitoring of het peilbeheer het vereiste waterstandsregime in de percelen voor de instandhoudingsdoelen bereikt. Onderzoek vervolgens of met het vegetatiebeheer de vereiste structuur en voedselkwaliteit wordt gerealiseerd. Waterregime en beheer zijn van dominante invloed op de kwaliteit van broed-, foerageer en rustgebied van vogels.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit stelt voor elk advies een werkgroep van onafhankelijke deskundigen samen. Deze werkgroep beoordeelt of de essentiële ecologische kennis en informatie gebruikt is met het oog op de beschermde natuur. Daarmee kan de voortouwnemer een goed onderbouwd besluit nemen over het nieuwe beheerplan. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het natuurgebied bezocht en met de betrokken overheden en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Het advies is in een adviesgesprek met de voortouwnemer besproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer/Adviesaanvrager

Provincie Zuid-Holland

Samenstelling van de werkgroep

drs. Camiel Aggenbach

dr. Jan Jacob van Dijk (voorzitter)

drs. Tjeerd Gorter (secretaris)

dr. Vincent Post

drs. Jan van der Winden

Femke van Zetten MSc

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5183 in te vullen in het zoekvak.

